

Oktober 1943 – historien om en flugt

Jøder på flugt fra Danmark i 1943. Udsnit af forsiden af Ankjærsgaards nye bog.

Asser Amdisen 22.10.2022

KULTUR // BOGANMELDELSE – I begyndelsen af oktober 1943 lykkedes det for knap 7000 danske jøder at komme til Sverige og dermed undgå deportation til den tyske udryddelsesmaskine, som på det tidspunkt for alvor var ved at komme i gear. For knap 500 danske jøder lykkedes det ikke, og de blev med skib og tog transporteret til kz-lejre i Tyskland og Østeuropa. Om den historie – både om de flygtende, de deporterede og det politiske landskab – har Simon Kratholm Ankjærsgaard skrevet en både fremragende og nyskabende bog.

Oktober 1943 – de danske jøders flugt og fangenskab

Forfatter: Simon Kratholm Ankjærsgaard

Forlag: Lindhardt & Ringhof. 384 sider, ill. Udkom d. 30. september 2022

Antisemitisme var ikke noget specielt nazistisk i 1930'ernes Europa. Især i Østeuropa havde pogromerne raset, men også i Skandinavien var jødehad og racisme ganske udbredt.

Da tyske tropper d. 9. april 1940 rullede ind over grænsen og dermed gjorde det tydeligt for enhver, at Danmark var og i længere tid havde været en tysk lydstat, så skabte det naturligt nervøsitet i det jødiske mindretal. På grund af dansk samarbejdsvilje og generel eftergiveness over for nazistiske krav og behov opnåede Danmark dog en særstatus, hvor danske og tyske magthavere overordnet set undlod at ændre på status quo.

Bogen fletter storpolitik og danmarkshistorie legende let sammen med personlige beretninger fra de mennesker, som oplevede jødeforfølgelserne på egen krop

Derfor blev de danske jøder stort set ladt i fred i perioden mellem 1940 og 1943. Nede i Tyskland begyndte man dog efterhånden at se skævt til den danske eftergivenhed over for jøderne. Fra udbruddet af krigen mellem Tyskland og Sovjetunionen i juni 1941 begynder nettet at stramme om de europæiske jøder. I december 1941 begynder Tyskland deportation af egne jøder til ghettoer og kz-lejre i de erobrede områder i øst, og i perioden efter deporteres jøder fra hele det tyskdominerede område østover.

I slutningen af 1943 er det også slut for de danske jøder. På initiativ af den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark, dr. Werner Best planlægges det at deportere de godt 7000 danske jøder i dagene omkring 1. oktober 1943 – det er perioden op til denne aktion og især perioden efter, som beskrives i bogen.

Fremragende formidlet

Det særlige ved Ankjærgaards bog er ikke, at han har skrevet en bog om redningen af de danske jøder. Dem er der skrevet mange af – faktisk i hele verden, men det fantastiske er den elegance, hvormed han har skrevet den.

Bogen fletter storpolitik og danmarkshistorie legende let sammen med personlige beretninger fra de mennesker, som oplevede jødeforfølgelserne på egen krop. Der er referater fra centrale møder med vigtige mænd, men disse arbejder i teksten sammen med vidnesbyrd og erindringer fra rigtige mennesker, hvis liv blev smadret og vendt på hovedet af de store begivenheder. Forfatteren er både historiker og journalist, og han skriver fremragende.

Simon Kratholm Ankjærgaard er historiker og journalist. Foto: Lene Vendelbo

Bogen følger en række jødiske – primært unge – gennem perioden op til forfølgelserne, igennem de hektiske dage og i månederne bagefter. Fortællingerne er ikke bare illustrationer af den store historie, men bliver faktisk til levende indtryk af rigtige mennesker, hvis skæbne bliver formet ikke bare af

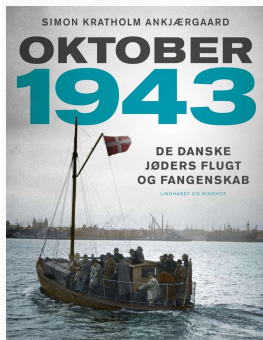
notater i en fjern statsadministration, men af deres egne forsøg på at påvirke den situation, som de bliver sat i.

Det virker. Man får en fremragende beskrivelse af, hvad der sker i storpolitikken, samtidig med at man følger konsekvenserne for rigtige mennesker. Man læser med både hjerte og hjerne. Den måde at skrive på er ikke så almindelig i Danmark, hvor vi har lært at skrive historie kedeligt af vores tyske naboer, men er ret almindelig i England og USA, hvor det er mindre vigtigt for historikerne at virke videnskabelige og mere vigtigt at gøre en forskel for deres læsere.

Hvorfor netop i oktober 1943?

Skal man være kritisk, så er det historien om redningen, som bliver fortalt. Ankjærgaard får med, at danskerne ikke bare sejlede deres naboer over gratis – de tog sig godt betalt for ulejligheden, og der fortælles både om heltene og skurkene i de dramatiske dage. Men man kunne godt stille det helt grundlæggende spørgsmål: Hvorfor er det, at danskerne ønsker at hjælpe på netop dette tidspunkt?

Den type chancer var der ikke mange, som tog – og slet ingen af de regeringsbærende partier, da tyske jøder i 1938 efter **Krystalnatten** tiggede om at komme ind i Danmark. Dengang lod statsminister Stauning jøderne sejle deres egen sø.

Der var heller ingen, der tog den type chancer i juni 1941, da tyskerne ville deportere de danske kommunister. Tværtimod var de danske myndigheder nærmest begejstrede for at kunne assistere med at få indfanget og eksporteret deres landsmænd ved den lejlighed.

Men i oktober 1943 var situationen naturligvis anderledes. Den største forskel var, at man generelt set troede, at Tyskland var ved at tabe krigen, og man troede endda, at de ville tabe den meget snart. Man kunne derfor godt diskutere, om hjælpen til jøderne skyldtes godhed og idealisme, eller om det var et forsøg på at skifte side i sidste øjeblik, inden de allierede kom.

Bortset fra det savner man ikke meget. Bogen er gennemarbejdet, flot udstyret og let læselig.

Det gode sprog, den gode historie og blikket for at knytte den store og den lille historie sammen gør dette til den oplagte bog for alle, som har en interesse for at høre historien om en af de begivenheder i danmarkshistorien, som har givet og giver størst genlyd i den store verden.

2. VerdenskrigantisemitismejøderKZ-lejrenazisterne

Asser Amdisen

Asser Amdisen (f. 1972) er historiker, forfatter, højskolemand, direktør og generelt højtråbende. Hans verden er bygget på Kierkegaard, Marx og Frankl og opfatter kritisk tilgang til magten som demokratiets egentlige fundering, så han er